

BYLŲ DĖL DAIKTO VALDYMO PAŽEIDIMŲ NAGRINĖJIMO YPATUMAI

Dr. Rimvydas Norkus

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 93
Elektroninis paštas rnorkus@lvat.lt*

Doktorantė Salvija Kairytė

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 87
Elektroninis paštas skairyte@lvat.lt*

Pateikta 2006 m. vasario 13 d., parengta spausdinti 2006 m. gegužės 5 d.

Santrauka. 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas [1] numato plačią procesinių formų¹ diferenciaciją ir įtvirtina keletą sumarinių civilinių bylų nagrinėjimo būdų. Šis straipsnis skirtas vieno iš jų – bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimo – ypatumų analizei.

Autoriai, remdamiesi sistetine Civilinio kodekso ir Civilinio proceso kodekso nuostatų analize ir lygindami jas su Europos šalių civiline ir civilinio proceso teise, siekia atskleisti, kodėl valdymo gynimui būtina numatyti specialiąsias sumarinio pobūdžio civilinio proceso taisykles, analizuoja požymius, pagal kuriuos bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimas skiriasi nuo įprastosios ginčo teisenos. Tyrime gilinamasi į priežastis, lemiančias tokius ypatumus.

Pateikiama bendra bylų dėl daikto valdymo pažeidimo nagrinėjimo ypatumų charakteristika, aptariamas šios procesinės formos santykis su kitais civilinių teisių ir interesų gynimo būdais. Vėliau pereinama prie išsamios bylų dėl valdymo pažeidimų konkrečių ypatumų analizės.

Autoriai nagrinėja specialiųjų civilinio proceso normų paskirtį bylose dėl daikto valdymo pažeidimų, santykį su Civilinio kodekso materialinės teisės nuostatomis bei siekia atsakyti į klausimą, ar pasirinktas procesinis valdymo gynimo būdas yra efektyvus.

Pagrindinės sąvokos: civilinis procesas, sumarinis procesas, bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimas.

IŽANGA

Civilinio proceso institutas – bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimo ypatumai – Lietuvos teisės sistemoje gyvuoja tik nuo 2003 m. sausio 1 d., kai įsigaliojo naujasis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (toliau – CPK), o iki tol tokios procesinės

formos mūsų šalyje nebuvo. Tai savo ruožtu lemia ir mokslinių tyrimų šioje srityje stygių.

Šio tyrimo **objektas** – bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimo ypatumai Lietuvos civilinio proceso teisėje.

Mokslinio tyrimo **tikslas** – išanalizavus bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimo ypatumus reglamentuojančias CPK nuostatas nustatyti esamus teisinio reglamentavimo ir teisės normų praktinio taikymo trūkumus bei pasiūlyti jų tobulinimo būdus.

Minėtam tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

¹ Kaip procesinė forma čia suprantama įstatymo nustatyta procesinė tvarka, kurios privalu laikytis civilines bylas nagrinėjantiems teisėmams, bylose dalyvaujantiems asmenims ir kitiems proceso dalyviams, taip pat antstoliui, vykdančiam vykdomuosius dokumentus.

- 1) atskleisti valdymo gynimo civiliniame procese reikšmę ir esminius požymius;
- 2) išskirti ypatumus, kuriais bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimas skiriasi nuo įprastinės ginčo teisenos;
- 3) remiantis konkrečių bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimą reglamentuojančių normų analize kompleksiskai įvertinti šio instituto teisinį reglamentavimą, nustatyti esamas teisinio reglamentavimo spragas bei trūkumus, pasiūlyti konkrečių nuostatų galimo aiškinimo bei tobulinimo būdų.

Straipsnio hipotezė. Bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimo ypatumai reiškia spartesnės teisminės gynybos galimybę civilinių teisinių santykių dalyviams, išlaiko interesų pusiausvyrą valdymo gynimo procese ir neužkerta kelio pasiekti pagrindinį civilinio proceso tikslą – nustatyti materialiąją tiesą byloje.

Tyrimo metodai ir šaltiniai. Kompleksiškai naudoti teoriniai bei empiriniai mokslinio tyrimo metodai padėjo pasiekti tyrimo tikslą. Abstrakcijos metodas padėjo atskleisti posesorinės gynybos sampratą, išskirti esminius bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimo požymius. Lietuvos bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimo ypatumai lyginamosios teisėtyros metodu lyginti su tapačiais užsienio valstybių institutais. CPK nuostatų prasmę aiškinti analizuojant jų tekste vartojamų žodžių prasmę lingvistiniu metodu. Teleologinio metodo pagalba siekta išsiaiškinti konkrečios nuostatos priėmimo aplinkybes, nustatyti, kokių tikslų siekė įstatymų leidėjas ją priimdamas. Sisteminės analizės metodas padėjo atskleisti bylų dėl daikto valdymo pažeidimų procesinio nagrinėjimo ryšį su civiline teise bei su civiliniu procesu apskritai. Naudojant dokumentų analizės metodą tirti Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių teisės aktai, jų rengimo medžiaga ir kiti procesiniai dokumentai.

Problemos ištyrimo laipsnis. Nors nuo naujojo CPK įsigaliojimo praėjo daugiau kaip dveji metai, išsamesnės bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimo ypatumų analizės mūsų šalies teisinėje literatūroje nebuvo. Valdymo ir jo gynimo problemas Lietuvoje nagrinėjo V. Pakalniškis [2], tačiau šis autorius daugiausia tyrė materialinius teisinius, o ne procesinius posesorinės gynybos ypatumus. Specifinės posesorinės gynybos poreikius analizavo H. K. Schwabas [3], H. Wielingas [4], H. Dedekas [5] ir kiti mokslininkai. Apie valdymo gynimo procesinius ypatumus fragmentiškai užsiminta mokomuosiuose civilinio proceso teisės leidiniuose, tačiau tik tiek, kiek reikalinga civilinio proceso teisės studijoms. Kai kurie valdymo gynimo klausimai aptarti mokslinio pobūdžio straipsniuose, aprašančiuose civilinio proceso teisės reformą, tačiau ši procesinė forma nauja Lietuvos civilinio proceso teisėje, todėl teisinės literatūros trūksta.

1. VALDYMO GYNIMO CIVILINIAME PROCESSE SAMPRATA IR PAGRINDINIAI POŽYMAI

Dar romėnai greta valdymo teisės gynimo (vindikacinio ieškinio) sugalvojo greitesnį ir veiksmingesnį pažeistų teisių atkūrimo būdą – valdymo fakto gynimą, kuris Romos teisėje vadintas tiesiog valdymo (posesoriniu) gynimu [2, p. 34]. Vėliau susiformavusios valdymo gynimo teisinio pagrindo teorijos akcentavo skirtingus valdymo gynimo tikslus: viešosios tvarkos (taikos) užtikrinimą [4, p. 572], žmogiškųjų santykių tęstinumo gynimą (tęstinumo teorija) [3, p. 55], preziumuojamos (numanomos) nuosavybės gynimą [4, p. 573], asmeninės teisės gynimą [6, p. 56]. Nors valdymo gynimo tikslo apibrėžimas kito, tačiau visų teorijų šalininkai sutarė dėl vieno: spartus valdymo gynimas yra būtinas.

Civilinio kodekso (toliau – CK) 1.136 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad civilinės teisės ir pareigos atsiranda dėl įvykių ar veiksmų (veikimo, neveikimo), su kuriais įstatymas sieja civilinius teisinius padarinius. Toks veiksmas yra ir faktinis daikto turėjimas, t. y. valdymas. CK 4.34 straipsnis nustato, kad kiekvienas valdytojas turi teisę ginti esamą valdymą ir atnaujinti atimtą valdymą. Valdymas teisine reikšme reiškia faktišką valdžią daikto atžvilgiu, nepriklausomai nuo to, ar tos valdžios turėtoji priklauso ir teisė valdyti daiktą. Nors šiuolaikinėje teisės doktrinoje civilinė teisinė gynyba dažniausiai suprantama kaip subjektinių teisių gynimas [2, p. 29], tačiau nuo teisinės būklės nepriklausančiai grynai faktinei valdžiai taip pat būtinos teisinės taisyklės ir net teisinė apsauga.

Atsižvelgiant į valdymo, kaip faktinės būsenos, prigimtį² bei įgyvendinant civilinio proceso koncentruotumo principą, 2002 m. CPK greta tokių sumarinių civilinių bylų nagrinėjimo būdų, kaip teismo įsakymo procesas, dokumentinis procesas, ginčų dėl nedidelių sumų priteisimo nagrinėjimo ypatumai, buvo įdiegtas naujas institutas – valdymo gynimo procesiniai ypatumai. Materialinių teisių santykių, iš kurių kyla ginčas, specifika lėmė būtinumą išskirti bylas dėl daikto valdymo pažeidimų į atskirą kategoriją.

Apsauga, kurią suponuoja faktinis daikto valdymas, nesiaiškinant, kam priklauso teisė į daiktą, vadinama posesorine gynyba (lot. *possessorium* – ieškiny, kildinamas iš valdymo [7, p. 212]). Jei pažeidžiamas savininko valdymas (jam trukdoma valdyti ar valdymas atimamas), jis gali pareikšti ne tik posesorinį, bet ir negatorinį arba vindikacinį ieškinį. Tokia apsauga, kylanti iš teisės valdyti daiktą, vadinama petitorine gynyba (lot. *petitorium* – ieškiny, kildinamas iš teisės [7, p. 208]). Galima sakyti, kad posesorinė gynyba suteikiama teisei, kilusiai iš valdymo (tokia gynyba gali būti suteikiama ir vagiui), o petitorinė gynyba skirta pačiai valdymo teisei ginti (vagiui nesuteikiama) [3, p. 54]. Specialiųjų civili-

² Išsamiau apie teisinę valdymo prigimtį: Pakalniškis V. Valdymas ir valdymo gynimas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse // Jurisprudencija. 2004. T. 54 (46).

nio proceso teisės normų, skirtų valdymui ginti, įtvirtinimu siekiama sudaryti galimybę kuo greičiau išnagrinėti bylą ir priimti sprendimą dėl pažeisto valdymo atkūrimo. Pasak V. Pakalniškio, specialaus proceso įtvirtinimas valdymui ginti turi tikslą sudaryti galimybę ieškinį dėl pažeisto valdymo atkūrimo išnagrinėti ir priimti sprendimą kuo greičiau [2, p. 37]. Ypatinę skubumą (vok. *Dringlichkeit*), kaip svarbiausią posesorinės gynybos tikslą, akcentuoja ir W. H. Rechbergeris [8, p. 455]. Šio tikslo siekiama supaprastinant teisminių nagrinėjimų bylose dėl daikto valdymo pažeidimo. Siekiant paspartinti procesą ir kuo greičiau atkurti pažeistą valdymą, CPK 421 straipsnyje numatyta, kad pasirengimas nagrinėti bylą teisme negali trukti ilgiau nei 30 dienų nuo ieškinio priėmimo dienos, o pati byla turi būti išnagrinėta ne vėliau kaip per 30 dienų nuo pasirengimo bylos nagrinėjimui teisme užbaigimo dienos. Ieškovas ieškinyje turi pateikti įrodymus, patvirtinančius daikto valdymo faktą (CPK 420 str.) Kadangi valdymo gynimo procese ginčo dalykas yra ne ieškovo ar atsakovo teisė į daiktą, o daikto faktinis valdymas, tai CPK 422 straipsnyje numatyti supaprastinti ieškinio patenkinimo pagrindai: teismas patenkina ieškinį, nustatęs paskutinį valdymo bei jo pažeidimo faktą, nenagrinėja nei atsakovo teisės į daiktą, nei jo geros valios. Tai, kad teismas nesiaiškina, kam priklauso teisė į ginčijamą daiktą, lemia taisyklę, kad atsakovas negali savo atsikirtimų grįsti teisėmis į daiktą ir pareikšti priešieškiniu.

Atrodytų, kad tokie atsakovo teisių civiliniame procese apribojimai kelia grėsmę, kad jo teisės nebus veiksmingai ginamos, ir prieštarauja šalių teisės būti išklausytai (lot. *audiatur et altera pars*) principui. Tačiau ši sumarinį procesą pateisina ir jo esmė atskleidžia tai, kad valdymo gynimo procese siekiama ne išspręsti ginčą dėl daikto teisinio statuso iš esmės, o tik panaikinti daikto valdymo pažeidimus. Tuo šios specialiosios civilinio proceso normos padeda bent laikinai atkurti *status quo*. Be to, atsakovui netrukdoma kreiptis į teismą dėl valdymo teisės gynimo bendrąja tvarka ir išdėstyti savo argumentus petitoriniame procese. Pavyzdžiui, jei atsakovas, iš kurio, patenkinus posesorinį ieškinį, daiktas bus paimtas ir perduotas ankstesniam valdytojui, manytų, kad jis turi daugiau teisių į ginčijamą daiktą, savo teises gali ginti pareikšdamas buvusiam ieškovui vindikacinių ieškinį [2, p. 38].

Lietuva nėra vienintelė valstybė, savo CPK numačiusi ypatingas supaprastintas civilinio proceso taisykles, skirtas byloms dėl valdymo pažeidimų nagrinėti. Pavyzdžiui, Lenkijos civilinio proceso kodekso 478 ir 479 straipsniai skirti valdymo gynimui ir beveik žodis žodinė atitinka Lietuvos CPK nuostatas (478 str.: „Nagrinėjant bylas dėl valdymo pažeidimo reikia nustatyti tik paskutinį valdymo ir valdymo pažeidimo faktą, neskiriant reikšmės nei teisei valdyti daiktą, nei gerai valiai įgyjant daiktą.“ 479 str.: „Bylose dėl valdymo pažeidimo nėra leidžiama pareikšti priešieškinių“ [9]). Panašus teisinis reglamentavimas galioja Austrijoje, kurios Civilinio proceso tvarkos (*Zivilprozeßordnung*, toliau – ZPO) 457 straipsnis nurodo tokias bylose dėl daikto valdymo pažeidimų išsiaiškintinas aplinkybes: „Nagri-

nėjimas turi būti ribojamas paskutinio valdymo fakto ir jo pažeidimo fakto svarstymu bei įrodinėjimu, o visi svarstymai apie teisę į valdymą, apie valdymo pagrindą, valdymo teisėtumą ir neteisėtumą arba apie žalos atlyginimo reikalavimus yra negalimi“ [10, p. 1190]. Posesorinės gynybos galimybę numato ir Italijos civilinio proceso kodekso 703 straipsnis, tačiau, skirtingai nuo Lenkijos ir Austrijos civilinių procesų, Italijoje teisėjas, priėmęs sprendimą posesoriniame procese, privalo šalis iškart nukreipti į petitorinį procesą, kur bus išsiaiškinta jų teisė į daiktą (Italijos CPK 704 str.). Vokietijos ZPO jokie procesiniai bylų dėl daikto valdymo pažeidimo nagrinėjimo ypatumai nenumatyti. Tačiau tokių bylų procesinę specifiką, kylančią iš Civilinio kodekso (vok. *Bürgerliches Gesetzbuch, BGB*) 861–864 straipsnių formuluočių, pabrėžia Vokietijos Aukščiausiojo Federalinio Teismo praktika [11, p. 1441].

2. ĮRODINĖJIMO YPATUMAI BYLOSE DĖL DAIKTO VALDymo PAŽEIDIMŲ

Valdymo gynimo procese ne tik nereikia, bet ir negalima įrodinėti savo teisės į ginčijamą daiktą. Turi būti įrodomas tik paskutinis valdymo ir jo pažeidimo faktas. Toks supaprastintas įrodinėjimo dalykas lemia tai, kad, pareiškus posesorinį ieškinį, nagrinėjant bylą, šis nagrinėjimas negali tapti byla dėl teisės. Draudžiama reikšti tiek petitorinius atsikirtimus, tiek pateikti priešieškinių. Taigi svarbiausias požymis, skiriantis bylų dėl daikto valdymo pažeidimo nagrinėjimą nuo įprastos ginčo teisenos, yra įrodinėjimo dalyko specifiška.

Taip griežtai posesorinis ir petitorinis procesas atriboti ne visose šalyse. Vokietijos įstatymuose draudimas pareikšti petitorinį priešieškinių posesoriniame procese *expressis verbis* neįtvirtintas, o Aukščiausiojo Federalinio Teismo (vok. *Bundesgerichtshof*) praktika pripažįsta petitorinio priešieškiniu galimybę, nors petitorinio pobūdžio atsikirtimai į ieškinį negalimi [12, p. 185]. Pagal Vokietijos Aukščiausiojo Federalinio Teismo jurisprudenciją valdymo gynimo ieškinys atmetinas, jei faktinės aplinkybės tiek pagal ieškinį, tiek pagal priešieškinių yra pakankamai išsiaiškintos (vok. *Entscheidungsreif*), kad būtų galima priimti sprendimą dėl teisės [13, p. 440]. Kitaip tariant, atsiradus galimybei priimti petitorinį sprendimą, kuriuo atsakovui pripažįstama teisė į daiktą, posesorinis ieškinys turėtų būti atmetamas nepaisant to, kad ieškovo valdymas gal ir buvo pažeistas. Be to, šios šalies teismų praktika formuojama taip, kad byloje esant tiek posesoriniam ieškiniui, tiek petitoriniam priešieškiniui, teismas turėtų priimti dalinį sprendimą pagal ieškinį dėl valdymo gynimo, nes pastarajam išspręsti reikalingos aplinkybės dažniausiai nustatomos greičiau ir paprasčiau [14, p. 200]. Tačiau tokios teismų praktikos, pripažįstančios petitorinio priešieškiniu galimybę, kritikai nurodo, kad Vokietijos civilinio kodekso 863 straipsnio, draudžiančio petitorinių atsikirtimų pareiškimą, tikslas yra ne tik greičiau apginti pažeistą valdymą, bet ir užkirsti kelią neleistinai savivalei. Suteikus petitorinio priešieškiniu galimybę, sukuriamas stimulus savavališkai pažeisti kito asmens valdymą, jeigu pažeidi-

dėjas vėliau galės įrodyti savo teisę į daiktą. Tokiu atveju posesorinį ieškinį pareiškusiam ieškovui tenka apmokėti ir bylinėjimosi išlaidas, nors jo ieškinys dėl daikto valdymo pažeidimų ir pagrįstas, t. y. jo valdymas iš tiesų pažeistas [12, p. 185]. Be to, Vokietijos civilinio kodekso 864 straipsnio 2 dalis kaip išankstinę reikalavimo dėl valdymo gynimo atmetimo sąlygą numato įsiteisėjusių teismo sprendimą, kuriuo konstatuojama valdymo pažeidėjo teisė į daiktą. O tai reiškia, kad valdymo gynimo reikalavimai egzistuoja tol, kol sprendimas dėl valdymo teisės įsiteisėja, ir negali būti atmeti vien tuo formaliu pagrindu, kad paduotas pagrįstas priešieškinis [14, p. 200].

Iš esmės tikslinga reikšti posesorinį ieškinį tik tada, kai ieškovas mano, jog atsakovas neturi valdymo teisės, išskyrus tuos atvejus, kai jis ypatingai suinteresuotas bent laikinai valdyti daiktą. Jei asmuo, turintis teisę į valdymą, pareiškė petitorinį ieškinį bendrosios ginčo teisenos tvarka, o ieškinys bus patenkintas, tai daiktas bus grąžintas savininkui. Kitaip tariant, posesorinė gynyba yra greitesnė už petitorinę, tačiau tik laikino pobūdžio. Įrodžius teisę į valdymą, posesorinė gynyba praranda savo galią. Kaip pastebi H. W. Faschingas, posesorinė gynyba retai kada taikoma praktikoje siekiant vien laikinai atgauti daikto valdymą. Ieškinį dėl daikto valdymo pažeidimų pašalinimo paprastai reiškia asmuo – teisėtas daikto valdytojas, siekiantis tiesiog pasinaudoti greitesne teisminės gynybos galimybe posesoriniame procese. Visais atvejais, kai daikto valdymo pažeidėjas neturi teisės į daiktą, posesorinis sprendimas dažniausiai tampa galutiniu, nes petitorinis ieškinys tokiu atveju vargu ar tikėtinas [11, p. 1442].

Vis dėlto reikia pažymėti, kad ieškovui pageidaujant įrodinėjimo dalykas byloje galėtų būti išplėstas (pavyzdžiui, be jau pareikšto reikalavimo pašalinti daikto valdymo pažeidimus, ieškovas pareiškia papildomą reikalavimą dėl nuosavybės teisės į daiktą pripažinimo). Toks teiginys atrodo keistas, bet neprieštaruoja anksčiau nurodytai išvadai, kad byloje dėl daikto valdymo pažeidimų draudžiama įrodinėti kitas aplinkybes, išskyrus paskutinį valdymo ir jo pažeidimo faktą. *Posesoriniame procese* iš tiesų draudžiama įrodinėti kitas aplinkybes, tačiau ieškovui papildžius savo ieškinio reikalavimą papildomu reikalavimu dėl teisės į daiktą pripažinimo, toks procesas nebegali būti kvalifikuojamas kaip posesorinis, todėl jam paprasčiausiai nebetaikytini CPK XXI skyriuje nurodyti ypatumai. Jeigu ieškovas mano, kad jam netikslinga naudotis greitos valdymo gynimos privalumais, kadangi galutinis tikslas yra valdymo teisės pripažinimas, o ne laikinas valdymo pažeidimų pašalinimas, nėra pagrindo daryti kliūčių tokiai ieškovo valiai ir drausti papildomų reikalavimų pareiškimą. Tokiu atveju manytina, kad ieškovas savo valia atsisakė CPK XXI skyriuje nurodytų bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimo ypatumų taikymo. Taigi posesorinis procesas ieškovo valia gali tapti bylos nagrinėjimu bendrosios ginčo teisenos tvarka. Be to, ieškovas iš pat pradžių ieškininį reikalavimą dėl daikto valdymo pažeidimų pašalinimo gali sujungti su kitais materialinio teisinio pobūdžio reikalavimais (pavyzdžiui, su reikalavimu

atlyginti neteisėtu valdymo pažeidimu padarytą žalą). Bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimo ypatumams tai neprieštaruoja, nes toks ieškinys tiesiog neatitiks posesorinio ieškinio požymių ir turės būti nagrinėjamas pagal bendrąsias ginčo teisenos taisykles. Tokios nuomonės vienareikšmiškai laikosi ir H. W. Faschingas [11, p. 1516–1517].

Kyla klausimas, ar teismas gali paskirti laikinąsias apsaugos priemones, siekdamas neleisti nesąžiningiems asmenims piktnaudžiauti valdymo gynimu, kai paaiškėja, kad atsakovas rengiasi pareikšti ar jau pareiškė petitorinį ieškinį. Ar galima sustabdyti posesoriniame procese priimto teismo sprendimo vykdymą, t. y. pripažinti valdymo pažeidimo faktą, bet neperduoti ieškovui daikto, kol nebus išnagrinėtas petitorinis ieškinys? Iš esmės tai prieštaruoja valdymo gynimo instituto paskirčiai. Valdymas specialiomis procesinėmis priemonėmis ginamas būtent todėl, kad daiktu būtų galima naudotis, jį turėti bent laikinai. Valdytojas suinteresuotas būtent daikto turėjimu. Jei po teismo proceso, grąžinusio valdymą, jam būtų apribota teisė daiktu naudotis, tai visa ši valdymo gynimo procedūra netektų prasmės. Todėl manytina, kad negalima taikyti laikinųjų apsaugos priemonių, sudarančių galimybę laikinai nevykdyti posesoriniame procese priimto teismo sprendimo (CPK 145 str. 1 d. 10 p.). CPK į šį klausimą nepateikia tiesioginio atsakymo, bet jis išplaukia iš valdymo gynimo instituto esmės ir paskirties.

3. ATSAKOVO ATSIKIRTIMAI POSESORINIAME PROCESSE

CK 4.34 straipsnis įtvirtina, kad kiekvienas valdytojas turi teisę ginti esamą valdymą ir atnaujinti atimtą valdymą. CPK 422 straipsnis numato, kad teismas išsiaiškina tik paskutinį valdymo bei jo pažeidimo faktą, nesiaiškina nei atsakovo teisės į daiktą, nei jo geros valios. Šiame kontekste svarbu įvertinti, kokią reikšmę turi CK 4.35 straipsnio 2 dalis, kurioje numatyta, kad valdymo pažeidimu nelaikomi veiksmai, formaliai atitinkantys šio straipsnio 1 dalyje nurodytus valdymo pažeidimo požymius, jeigu asmuo, nurodytas kaip valdymo pažeidėjas, įrodo, kad būtent iš jo ir neteisėtai atsirado pareiškėjo valdymas. O to paties straipsnio trečioji dalis numato, kad asmens, nurodyto kaip valdymo pažeidėjo, įrodinėjimas, kad pareiškėjo valdymas atsirado neteisėtai iš trečiojo asmens, nėra pagrindas pripažinti, jog asmuo, nurodytas kaip valdymo pažeidėjas, nepažeidė valdymo.

Koks šių normų santykis su CPK normomis, nurodančiomis, kad posesorinės gynybos metu nenustatinėjama, kam priklauso teisė valdyti, o svarbus tik pats valdymo faktas?

CK 4.35 straipsnio 2 dalis kuria teisinę fikciją. Valdymo pažeidimo požymiai nustatyti, bet valdymo pažeidimu tai nelaikoma. Kodėl CK įtvirtinta tokia norma? Teigti, kad atimti valdymą prieš valdytojo valią nėra pažeidimas, galima tik tada, kai įstatymai suteikia įgaliojimus įsiterpti į valdytojo ir daikto faktinį ryšį, pavyzdžiui, kai valdymą atima antstolis, remdamasis vyk-

domuoju raštu, arba turtas konfiskuojamas įstatymų nustatyta tvarka. Norint šiems atvejams prilyginti ir tuos atvejus, kai atsakovas savavališkai atsiima daiktą iš jo valdymą neteisėtai pažeidusio ieškovo, teko CK 4.35 straipsnyje įtvirtinti teisinę fikciją, kad veiksmai, formaliai atitinkantys valdymo pažeidimo požymius, nelaiškomi valdymo pažeidimu. Akivaizdu, kad taip siekiama ginti teisėto valdytojo ar savininko, kurio valdymą pirmiausia pažeidė ieškovas, interesus, t. y. ši norma svarbi situacijose, kai savavališkai valdymą atima atsakovas, iš kurio ieškovas pats neteisėtai atėmė valdymą. Kad būtų aiškiau, pateiksime pavyzdį. Įsivaizduokime situaciją: vagis pavogė iš teisėto valdytojo dviratį. Valdytojas po savaitės atsitiktinai pastebėjo tą patį dviratį, stovintį vagies kieme, priėjo ir pasiėmė. Vagis kreipėsi į teismą su posesoriniu ieškiniu, prašydamas gražinti jam dviratį, nes jis paskutinis jį valdė, o buvęs valdytojas, be jo leidimo savavališkai atsiėmęs dviratį, pažeidė jo valdymą. Taigi yra visos posesorinio ieškinio tenkinimo sąlygos: valdymo faktas ir valdymo pažeidimo faktas, todėl teismas lyg ir turėtų patenkinti vagies ieškinį bei nustatyti konkretų terminą, per kurį valdytojas turi gražinti dviratį vagiui. Kadangi pagal CPK posesoriniame procesą valdymo teisė nenustatinėjama ir neturi reikšmės, „teismas nesiaiškina nei atsakovo teisės į daiktą, nei jo geros valios“, tai pagal CPK normas atsakovas neturi teisės gintis tuo, kad valdymas iš jo buvo atimtas neteisėtai, ir jis valdymą tik susigražino.

Teismų praktikos šiuo klausimu Lietuvoje dar nėra. Galima tik spėlioti, kad tokių atvejų, kai neteisėtai valdytojas, iš kurio valdymą savavališkai atsiėmė ankstesnis teisėtai valdytojas, kreiptųsi į teismą dėl valdymo gynimo, nebus daug. Toks valdymo gynimo ieškinio pareiškimas neturėtų prasmės, nes ieškovui, reiškiančiam ieškinį dėl valdymo gynimo, būtų aišku, kad jam bus pareikštas petitorinis ieškiny, nes teisė valdyti daiktą priklauso atsakovui. Tačiau dėl teorinės tokio ieškinio galimybės ir dėl piktavalių nemokaus ieškovo siekio laikinai prisiteisus valdymą dar iki petitorinio ieškinio patenkinimo prarasti ginčijamą daiktą būtina šią problemą nagrinėti. Be to, petitorinį ieškinį gali pareikšti tik daikto savininkas, o teisėtai ir sąžiningai valdytojas, siekiantis įgyti daiktą įgijamosios senaties būdu, tokio ieškinio reikšti negali, vienintelis būdas apsiginti prieš tokį neteisėtą valdytoją jam yra šis CK numatytas atskirtimas. Būtent todėl CK ir įtvirtina galimybę panaudoti posesoriniame procese atskirtimą, kad ieškovo valdymas buvo įgytas iš atsakovo neteisėtai (lot. *exceptio vitiosae possessionis*). Taip savininko arba bet kokio teisėto valdytojo interesai ginami labiau už vagies – valdytojo interesus. Jei šios CK normos nebūtų, galėtų susiklostyti kurioziška padėtis, kuomet nesąžiningas valdytojas, įgijęs valdymą neteisėtai, būtų ginamas labiau už ankstesnį teisėtą valdytoją. Taigi jau išsiaiškinome, kokiu tikslu CK suformuluota atsakovo atskirtimo norma, pagal kurią valdymo pažeidimu nelaikomi formalūs valdymo pažeidimo požymius turintys atsakovo veiksmai, jei ieškovas prieš tai neteisėtai užvaldė būtent to atsakovo turtą.

Kaip jau minėjome anksčiau, posesorinės gynybos esminis bruožas yra tai, kad valdymo teisė čia neturi reikšmės, svarbus tik pats valdymo faktas. Ginčas dėl teisės neturi įsiterpti į ginčą dėl fakto. Leidęs panaudoti valdymo gynimo procese petitorinio pobūdžio atskirtimą, teismas neišvengiamai turės nagrinėti ne tik valdymo pažeidimo fakto buvimą ar nebuvimą, bet ir valdymo teisėtumo klausimą. Atsakovui įrodžius, kad ieškovas neteisėtai valdė jo turtą, ieškinį privalo atmesti. Nors atsakovas, iš kurio daikto valdymas buvo atimtas prieš jo valią, nesikreipia į teismą teisminės gynybos, kaip privalėtų, o savavališkai pažeidžia naujo valdytojo valdymą, jokių neigiamų pasekmių jam nekylo. Gali atrodyti, kad toks reglamentavimas netiesiogiai įteisina nebaudžiamą savivalę, kad tai prieštarauja ir posesorinės gynybos esmei, nes vienas iš posesorinės gynybos tikslų yra viešosios taikos ir tvarkos užtikrinimas bei savivalės užkirtimas. Toks reglamentavimas savivalę tarsi skatina, nes pažeidėjas pasiekia norimą rezultatą, ir už tai pažeidėjui nenumatyta jokių neigiamų pasekmių. Galima pasvarstyti, kad galbūt šiuo atveju kalbėtina apie leidžiamą savigyną, juk iš pradžių valdymas iš būsimo pažeidėjo buvo atimtas neteisėtai. Tačiau CK 1.139 straipsnio 1 dalis numato, kad panaudoti savigyną ginant savo civilines teises leidžiama tik šiame kodekse numatytais atvejais. Tačiau straipsniai, reglamentuojantys valdymo gynimą (CK 4.34 – CK 4.36), savigynos galimybės nenumato³. Priešingai, CK 4.34 straipsnio antroje dalyje aiškiai pasakyta, kad valdytojas savo valdymo gynimo bei nuostolių, kurie buvo padaryti dėl valdymo pažeidimo, atlyginimo gali reikalauti teismine tvarka, o apie savigynos galimybę neužsimenama. Pagal šiuos argumentus atrodytų, kad CK 4.35 straipsnio 2 dalies nuostata prieštarauja valdymo gynimo esmei ir tikslams. Jei atsakovui pasinaudojus atskirtimu dėl neteisėto valdymo ieškiny atmetamas, neįrodžius valdymo pažeidimo fakto, susiklosto įdomi padėtis valdymo gynimo tikslo atžvilgiu. Manoma, kad valdymo gynimas skirtas užtikrinti viešajai tvarkai ir rimčiai, garantuoti, kad valdymas nebūtų ginamas savivaliaujanč, tačiau

³ Tai jokių būdu neleidžia daryti išvados, kad galiojantys Lietuvos įstatymai draudžia valdytojų ginti jo valdomą daiktą nuo neteisėto kėsinišios. Tačiau CK 6.253 straipsnio 7 dalis būtinąją gintį leidžia tik tais atvejais, kai pavojingas neteisėtai kėsinišios yra pradėtas arba tiesiogiai gresiantis. Taigi būtinoji gintis negalima, kai kėsinišios jau pasibaigęs (daikto valdymas prarastas). Pažymėtina, kad Vokietijos BGB valdymo gynimui būtinosios ginties būdu skiria specialų 859 straipsnį. Pagal šio straipsnio 1 dalies nuostatas valdytojas turi teisę jėga gintis nuo neteisėto kėsinišios. Tačiau jeigu daiktas iš valdytojo jau paimtas, t. y. valdymas prarastas, jėga atsiimti prarastą valdymą valdytojas gali tik tais atvejais, kai valdymo pažeidėjas buvo užkluptas bedarantis ar tik padaręs valdymo pažeidimą (vok. *auf frischer Tat betroffen Täter*). Tokiu atveju valdytojas turi teisę persekioti pažeidėją, siekdamas susigražinti valdymą. Tačiau kai tik valdymo pažeidimas yra galutinai baigtas, t. y. pažeidėjas pats tampa daikto valdytoju, ankstesnis valdytojas nebeturi teisės savavališkai atsiimti prarastą daiktą. Taigi savigyna atsiimant prarastą daiktą yra draudžiama. Plačiau žr.: Staudingers J. von. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: mit Einführungsgesetzen und Nebengesetzen. Drittes Buch. Sachenrecht. Einleitung zum Sachenrecht; §§ 854–882. Teilw. im Verl. Schweitzer, Berlin. – Teilw. im Verl. Schweitzer de Gruyter, Berlin. – Teilw. u. d. T.: J. v. Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. S. 160.

mūsų išvada šiam tikslui prieštarauja. Jei atsakovas, iš kurio ieškovas neteisėtai perėmė valdymą, nesikreipė į teismines institucijas, o savavališkai, priešindamasis dabartinio valdytojo valiai, susigrąžino prarastą valdymą, o teisme pasinaudojo argumentu, kad valdymas iš jo buvo atimtas neteisėtai, ieškinys prieš jį bus atmetas, todėl faktiškai išeina, kad savivaliaudamas atsakovas pasiekė savo tikslą – atgavo valdymą, taip pažeisdamas viešosios tvarkos reikalavimus, nors valstybė savigną uždraudė. Taip asmenys būtų lyg ir skatinami ginti savo teises savarankiškai.

Kas turi teisę valdyti daiktą, svarbu tik petitoriniame procese dėl teisės, todėl pagal valdymo gynimo koncepciją negalima remtis valdymo teise, siekiant pateisinti valdymo pažeidimo faktą. CPK 422 straipsnis pabrėžia, kad nagrinėdamas bylą dėl valdymo pažeidimo fakto teismas nesiaiškina nei atsakovo teisės į daiktą, nei jo geros valios. Jei posesorinio nagrinėjimo metu būtų leidžiama pareikšti petitorinį reikalavimą, tuomet būtų suprantamas šios normos tikslas: procese pradėjus ginčą dėl teisės, pažeidėjui suteikiama teisė gintis argumentu, kad jis tik gynė savo teisę, kuri buvo pažeista ieškovo veiksmais. Tačiau pagal dabartinį CPK reglamentavimą to kaip tik siekiama išvengti. Lietuvos civiliniame procese neįmanoma situacija, kai, pareiškus posesorinį ieškinį, tame pačiame procese pareiškiamas ir petitorinis priešieškinis, nes tai, kitaip nei aptartoje Vokietijos teismų praktikoje, įsakmiai draudžia CPK 422 straipsnio 2 dalis. Lyg ir būtų galima daryti išvadą, kad CK 4.35 straipsnio 2 dalis neskirta posesorinei gynybai ir į ją nereikia atsižvelgti, nagrinėjant bylas dėl valdymo pažeidimo.

Tačiau paanalizuokime atidžiau, ką iš tikrųjų reiškia ši CK norma. Nagrinėjant posesorinį ieškinį, reikia įrodyti valdymo pažeidimo faktą. Valdymo pažeidimu pagal CK 4.35 straipsnio 2 dalį nelaikomi atsakovo veiksmai, kuriais buvo susigrąžintas neteisėtai iš atsakovo atimtas valdymas. Esant tokiai situacijai, ankstesnis valdytojas – atsakovas gali panaudoti kaip atsikirtimą CK 4.35 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą teisinę fikciją. Teismui konstatavus, kad iš ankstesnio valdytojo daikto valdymas buvo atimtas neteisėtai, bus laikoma, kad valdymas nebuvo pažeistas, o tai reikš, kad trūksta esminės sąlygos ieškiniui patenkinti. Taigi atsakovas turi tik įrodyti, kad jis faktiškai valdė daiktą ir kad ieškovas valdymą atėmė iš jo neteisėtai. Savo valdymo teisėtumo atsakovui įrodinėti nereikia. Teismas nesiaiškina nei atsakovo teisės į daiktą, nei jo geros valios, o tik įvertina atsakovo įrodymus, kad jis yra valdytojas, iš kurio neteisėtai atimtas valdymas. Todėl su posesorinio proceso esme tai nesikerta.

Atkreiptinas dėmesys, kad įrodinėjimo pareiga šiame procese tenka atsakovui – būtent jis turi įrodyti, kad iš jo neteisėtai buvo atimtas valdymas. Toks *onus probandi* paskirstymas prisideda prie ieškovo padėties palengvinimo ir stipresnio paskutinio valdymo gynimo. Ieškovui užtenka pateikti įrodymų, kad jis valdė daiktą ir kad atsakovas tą valdymą pažeidė, – taip suteikiama daugiau galimybių apginti valdymą. Galima teigti, kad įrodinėjimo pareiga savavališkai valdymą atsiėmusiam

atsakovui yra bausmė už tai, kad jis nesikreipė posesorinės gynybos į teismą, o įgyvendino savo teisę pats.

Manytume, kad tokios civilinės teisės normos sukūrimu siekta atkurti interesų pusiausvyrą. Viena vertus, privalu ginti paskutinio valdytojo interesus, tam ir skirtas posesorinis procesas. Kita vertus, negalima nepaisyti ir ankstesniojo valdytojo interesų, jei valdymas iš jo atimtas neteisėtai. Todėl pirmiausia reikia užtikrinti paskutinio valdytojo valdymą, antra, negalima palikti be gynybos ir ankstesnio valdytojo, iš kurio valdymą ieškovas atėmė prieš jo valią. Siekiant interesų pusiausvyros, pasirinktas toks tarpinis reglamentavimo būdas. Valdymo teisės įrodinėti negalima, priešieškinį pareikšti draudžiama, bet valdytojas, iš kurio valdymas atimtas neteisėtai, gali pasinaudoti atsikirtimu ir taip išvengti ieškinio, nukreipto prieš jį, patenkinimo. Kadangi pirmasis valdytojas – atsakovas – galėjo išvengti visos šios painiavos, jei būtų iškart po valdymo atėmimo pats kreipęsis į teismą posesorinės gynybos, o ne savavališkai bandęs atgauti valdymą, dabar jis patiria neigiamus savo savivalės padarinius: jis, kaip atsakovas, turi įrodyti, kad valdymas iš jo buvo atimtas neteisėtai.

Atkreiptinas dėmesys, kad CK 4.35 trečioji dalis numato, jog asmens, nurodyto kaip valdymo pažeidėjo, įrodinėjimas, kad pareiškėjo valdymas atsirado neteisėtai iš trečiojo asmens, nėra pagrindas pripažinti, jog asmuo, nurodytas kaip valdymo pažeidėjas, nepažeidė valdymo. Jei anksčiau minėtame pavyzdyje, vagiui kreipusis į teismą posesorinės gynybos, paaiškėtų, kad dviratį iš vagies kiemo paėmė ne tas valdytojas, iš kurio dviratis prieš tai buvo pavogtas, bet to valdytojo kaimynas, žinantis apie vagystę, tai šis kaimynas neturėtų teisės pasinaudoti CK 4.35 straipsnio 2 dalyje numatyta neteisėto užvaldymo atsikirtimu. Taigi stipriau nei paskutinis valdytojas išimties tvarka ginamas tik pradinis valdytojas, iš kurio valdymas buvo atimtas neteisėtai, bet ne tretysis asmuo. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad santykiuose su trečiaisiais asmenimis neteisėtai valdytojas gali pasinaudoti visais posesoriniame procese įtvirtintais privalumais kaip pilnateisis valdytojas, ir tai patvirtina teiginį, kad posesorinė gynyba, skirtingai nuo petitorinės, gali būti suteikiama ir vagiui. Taip civilinio proceso ir civilinės teisės sąveika pasiektas subalansuotas ir interesų pusiausvyrą išlaikantis teisinis valdymo gynimo civiliniame procese reglamentavimas.

4. SPRENDIMO POSESORINIAME PROCESSE TEISINIS STATUSAS

CPK 423 straipsnyje, skirtame teismo sprendimui valdymo gynimo procese, apie sprendimą pasakyta tik tiek, kad teismas, priimdamas sprendimą ieškinį patenkinti, nustato terminą, per kurį atsakovas turi pašalinti daikto valdymo pažeidimus. Nors CPK neįtvirtino jokių sprendimo posesoriniame procese ypatumų, vis dėlto toks sprendimas pasižymi ypatingu teisiniu statusu. Tokį ypatingumą lemia viena iš posesorinės gynybos funkcijų – skubiai sumarine tvarka atstatyti pažeistą valdymą, kol bus išsiaiškinta dėl valdymo teisės. Todėl ir sa-

koma, kad posesorinis procesas yra tik laikino pobūdžio, kol paaiškės ginčo dėl teisės sprendimas⁴.

Siekiant paaiškinti, kuo ypatingas sprendimas, priimtas dėl valdymo gynimo, iš pradžių reikia panagrinėti situaciją, kuomet posesorinio ieškinio nagrinėjimo metu pareiškiamas savarankiškas petitorinis ieškinys dėl to paties daikto. Visų pirma, reikia atsakyti į klausimą, ar gali teismas priimti nagrinėti petitorinį ieškinį, jei dar neišspręstas posesorinio ieškinio likimas. Manytina, kad gali, nes skiriasi ir šių ieškinių dalykas, ir pagrindas, taigi tai yra du skirtingi ieškiniai, nors ir dėl to paties daikto. Jei abu ieškiniai gali būti pateikti panašiu metu, kyla klausimas, koks yra šių procesų tarpusavio santykis? Teismų praktikos šiuo klausimu dar nėra. Galima būtų pasvarstyti, kad galbūt teismas turėtų sustabdyti posesorinio ieškinio nagrinėjimą tol, kol bus išnagrinėta byla dėl valdymo teisės. Tačiau tai prieštarautų valdymo gynimo esmei – skubiai sumarine tvarka laikinai atstatyti buvusį valdymą, kol bus aiškinamasi dėl valdymo teisės. Jei sustabdyti valdymo gynimo bylos negalima, darytina išvada, kad abu ieškiniai turėtų būti nagrinėjami nepriklausomai vienas nuo kito. Tuomet iškyla klausimas dėl sprendimo, priimto patenkinus valdymo gynimo ieškinį, teisinio statuso. Įsivaizduokime situaciją: byloje dėl daikto valdymo pažeidimo priimamas sprendimas, kuriuo atsakovas A įpareigojamas per tris dienas perduoti ieškovui I daikto valdymą. Kitą dieną po šio sprendimo priėmimo priimamas sprendimas byloje, kuriuo buvusio atsakovo A ieškinys dėl nuosavybės teisės į ginčijamą daiktą patenkinamas, jam pripažįstama nuosavybės teisė į daiktą, kurio valdymas ankstesnėje byloje buvo priteistas buvusiam ieškovui I. Kadangi daiktą turi A, kurio nuosavybės teisė yra patvirtinta teismo sprendimu, jis, nors ir žinodamas apie ankstesnį sprendimą, kuriuo buvo įpareigotas perduoti daikto valdymą I, daikto neperduoda. Ieškovas I kreipiasi į antstolį, pateikia teismo sprendimą (jo pagrindu išduotą vykdomąjį raštą), kuriuo A įpareigojamas per tris dienas perduoti jam daikto valdymą, ir prašo priverstinai vykdyti teismo sprendimą. A gindamasis pateikia antstoliui sprendimą, kuriuo jam pripažinta nuosavybės teisė į daiktą. Tokioje situacijoje susiduriame su dviejų teismo sprendimų, priimtų skirtingose bylose, konkurencija.

Kadangi posesorinio sprendimo tikslas – laikinai atstatyti *status quo*, kol neišspręstas ginčas dėl teisės, tai tokiu atveju turėtų būti remiamasi petitoriniu sprendimu. Posesorinis sprendimas yra „silpnesnis“ už sprendimą, priimtą patenkinant petitorinį ieškinį. Buvęs ieškovas negali remtis tuo, kad posesoriniame procese jam buvo priteista valdyti daiktą, jei ieškovas petitoriniame procese prisiteis daiktą remdamasis nuosavybės teise.

⁴ Kai kurie autoriai posesoriniame procese priimtą sprendimą vertina kaip tarpinę teisinę būklę tarp galutinio ginčo išsprendimo ir laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Tai pagrindžiama apribotu ginčo dalyku. Skirtingai nuo laikinųjų apsaugos priemonių taikymo proceso, nagrinėjant bylas dėl daikto valdymo pažeidimo materialinis teisinis reikalavimas išsprendžiamas iš esmės, tačiau tokio sprendimo teisinės pasekmės yra laikinos, kol paaiškės teisės į daikto valdymą klausimai. Dėl šių priežasčių posesoriniame procese priimamas sprendimas įvardijamas kaip „materialinio pobūdžio laikinybė“ (vok. *materiellrechtliches Provisorium*).

Tuomet posesorinis teismo sprendimas praranda savo galią (lot. *petitorium absorbet possessorium*). Jis neturi ir prejudicinės reikšmės petitoriniam procesui [11, p. 1587], ir tai visiškai suprantama, nes šie abu ginčai kilo dėl skirtingų dalykų ir remiasi skirtingu pagrindu. Petitorinį ieškinį savarankiškoje byloje gali pareikšti tiek posesorinio proceso atsakovas, tiek ir ieškovas, ypač jeigu posesoriniame procese priimtas jam nepalankus sprendimas (pvz., ieškovui nepavyko įrodyti daikto valdymo fakto, tačiau petitoriniame procese jis ketina įrodyti savo teisę į daiktą). Taigi, viena vertus, darytina išvada, kad posesorinis sprendimas yra tik laikino pobūdžio; jei bus pareikštas petitorinis ieškinys, tai nuo sprendimo, priimto toje byloje, ir priklausys tolesnio daikto valdymo likimas. Kita vertus, jei petitorinis ieškinys nebus pareikštas, tai sprendimas byloje dėl daikto valdymo pažeidimo tampa nebe laikinas, o galutinis. Didesnę petitorinio sprendimo reikšmę bei laikiną posesorinio sprendimo pobūdį patvirtina ir Vokietijos teismų praktika, pagal kurią vienoje byloje esant tiek posesoriniam ieškiniui, tiek petitoriniam priešieškiniui, teismas, konstatuodamas atsakovo teisę į daiktą, ieškovo posesorinį ieškinį visais atvejais atmets.

CPK nepasisako sprendimų konkurencijos problematikos klausimu. Manytume, kad būtų tikslinga CPK 423 straipsnį dėl teismo sprendimo papildyti nuostata, kad jei bus pareikštas petitorinis ieškinys dėl to paties daikto valdymo teisės, tai šis sprendimas galioja tik iki naujo sprendimo byloje dėl petitorinio ieškinio įsiteisėjimo. Taip pat būtų tikslinga numatyti, kad sprendime, priimtame byloje dėl daikto valdymo pažeidimo, būtina nurodyti tokio sprendimo teisinio statuso ypatumų. Remiantis šiais argumentais, būtų tikslinga papildyti CPK 423 straipsnį atskira dalimi: „Šis sprendimas galioja tol, kol neišsiteisėja sprendimas, kuriuo teisė valdyti daiktą pripažįstama kitam asmeniui. Tai teismas pažymi pagal šio skyriaus nuostatas priimto sprendimo rezoliucinėje dalyje.“

IŠVADOS

1. Bylų dėl daikto valdymo pažeidimų nagrinėjimas skirtas kuo greičiau išspręsti klausimą dėl daikto valdymo atkūrimo ir priskirtinas sumariniams procesams dėl CPK numatytų valdymo gynimo ypatumų, suteikiančių galimybę paspartinti ir supaprastinti procesą, bei dėl apriboto įrodinėjimo dalyko.

2. Šios suminės proceso formos buvimą pagrindžia ir jos esmė atskleidžia tai, kad valdymo gynimo procese siekiama ne išspręsti ginčą dėl daikto teisinio statuso iš esmės, o tik panaikinti daikto valdymo pažeidimus. Tuo šios specialiosios civilinio proceso normos tarnauja bent laikinam *status quo* atkūrimui.

3. Posesorinė gynyba remiasi nuosavybės ir valdymo, kaip savarankiškos daiktinės teisės, išskyrimu, todėl posesorinio ir petitorinio proceso išskyrimo pagrindas yra ne ypatingų procedūrų buvimas, o specialus apribotas ginčo dalykas, pasižymintis valdymo ir jo pažeidimo fakto įrodinėjimu. Nagrinėjant tokias bylas egzistuoja kai kurios formalios proceso paspartinimo ga-

limybės (specifiniai pasirengimo bylos nagrinėjimui ir jos išnagrinėjimo terminai – CPK 421 str.).

4. Svarbiausi skiriamieji valdymo gynimo požymiai – įrodinėjamo dalyko specifika ir priešiškinio draudimas. Valdymo teisės argumentu galima vadovautis tik siekiant konkretaus tikslo – įrodyti valdymo faktą, o ne siekiant pateisinti savivalę atsiimant daiktą iš svetimo neteisėto valdymo, nes tai išakmiai draudžia CPK 422 straipsnis, numatantis, kad teismas nesiaiškina nei atsakovo teisės į daiktą, nei jo geros valios.

5. CK įtvirtinus galimybę atsakovui panaudoti posesoriniame procese atsikirtimą, kad ieškovas valdymą igijo iš atsakovo neteisėtai, pirminio valdytojo ir neteisėto paskesnio valdytojo santykiuose labiau ginamas pirminis valdytojas, o santykiuose su trečiaisiais asmenimis neteisėtas valdytojas gali pasinaudoti visais posesoriniame procese įtvirtintais privalumais kaip pilnateisis valdytojas. Tai patvirtina teiginį, kad posesorinė gynība, skirtingai nuo petitorinės, gali būti suteikiama ir vagiui.

6. Siekiant išspręsti sprendimų konkurencijos klausimą, būtų tikslinga papildyti CPK 423 straipsnį atskira dalimi: „Šis sprendimas galioja tol, kol neįsiteisėja sprendimas, kuriuo teisė valdyti daiktą pripažįstama kitam asmeniui. Tai teismas pažymi pagal šio skyriaus nuostatas priimto sprendimo rezoliucinėje dalyje.“

LITERATŪRA IR PASTABOS

1. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valsybės Žinios. 2002. Nr. 36-1340.
2. Pakalniškis V. Valdymas ir valdymo gynimas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse // Jurisprudencija. 2004. T. 54 (46).
3. Schwab K. H. Sachenrecht: ein Studienbuch / von Karl Heinz Schwab. Fortgef. von Hanns Prütting. 30., neubearb. Aufl. des von Friedrich Lent begr. Werkes. – München: Beck, 2002.
4. Wieling H. Grund und Umfang des Besitzschutzes. „De iustitia et iure“. Festgabe für Ulrich von Lübtow. – Berlin: Duncker & Humblot, 1980.
5. Dedek H. Der Besitzschutz im römischen, deutschen und französischen Recht – gesellschaftliche Gründe dogmatischen Wandels. Besitzschutz. – Rom, Deutschland, Frankreich, 1997.
6. Savigny F. K. Das Recht des Besities. – 1967.
7. Lieberwith R. Lateinische Fachausdrücke im Recht. – Heidelberg: C. F. Müller Juristischer Verlag, 1986.
8. Rechberger Walter H. Grundriß des österreichischen Zivilprozeßrechts: Erkenntnisverfahren / von Walter H. Rechberger; Daphne – Ariane Simotta. 5. neubearb. Aufl. – Wien: Manz, 2000.
9. Kodeks postępowania cywilnego. Bielsko-Biala. Stan prawny na dzien 15 lipca 2003.
10. Rechberger W. H. ZPO Kommentar. Jurisdiktionsnorm inklusive EuGVÜ und LGVÜ und Zivilprozeßordnung samt den Einführungsgesetzen und Zustellungsgesetz. 2., überarbeitete und erweiterte Auflage. – New York: Springer Verlag Wien, 2000.
11. Fasching H. W. Kommentar zu den Zivilprozeßgesetzen. Von em. o. Univ.-Prof. Dr.h.c.DDr.Hans W.Fasching. 3 Band §§ 226 bis 460 ZPO. 2., völlig neu bearbeitete Auflage. – Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2004.
12. Staudingers J. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: mit Einführungsgesetzen und Nebengesetzen. Drittes Buch. Sachenrecht. Einleitung zum Sachenrecht; §§ 854–882. Teilw. im Verl. Schweizer, Berlin. – Teilw. im Verl. Schweizer de Gruyter, Berlin. – Teilw. u. d. T.: J.v. Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch.
13. Lehmann A. Possessorische Besitzschutzansprüche und petitorische Einwendungen im einstweiligen Rechtsschutz // NJW 2003, Heft 24. S. 1717; BGHZ 53, 166, 169. BGHZ 73, 358; Schreiber K. Possessorischer und petitorischer Besitzschutz //JURA, 1993, Heft. 8.
14. Wilhelm J. Sachenrecht. 2., neubearb. Aufl. – Berlin; New York: de Gruyter, 2002.

PECULIARITIES IN THE ADJUDICATION OF CASES CONCERNING VIOLATIONS OF POSSESSION

Dr. Rimvydas Norkus

Doctoral Candidate Salvija Kairytė

Mykolas Romeris University

Summary

An institute of the civil procedure – the peculiarities in the adjudication of cases of violation of possession of things – exists in the Lithuanian legal system since 1 January 2003, when the new Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania came into force. Prior to the mentioned date, such a form of procedure was unknown to Lithuania. This conditions the fact that there is still a gap of legal research in the field.

The authors, by invoking the systemic analysis of the provisions of the Civil Code and the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania, and comparing the latter with the civil law and the law of civil process of the other European countries, seek to reveal the reasons for the necessity to anticipate in the civil procedure special rules of a summary character for the defence of possession of things, analyse the indications, which denote the differences between the adjudication of cases of violation of possession of things and the general contentious proceedings. The analysis provides a deeper look into causes which condition such peculiarities. The article outlines the common characteristics of the peculiarities of adjudicating cases concerning violations of the possession of things, discusses the relation between such a form of procedure and the other forms of the defence of civil rights and interests. It is pointed out that the existence of the peculiarities of adjudication of cases of violations of possession is justified and, at the same time, their essence is revealed by the fact that the process of defending possession, has an aim of eliminating the violations of possession, but not of settling the dispute over the legal status of a thing in general. This way, such special standards of the civil procedure allow for at least a temporary restoration of the *status quo*.

It is further progressed to the detailed analysis of the specific peculiarities of the adjudication of cases concerning violations of possession of things. The authors analyse the purpose of the special norms of the civil procedure, which concern the adjudication of cases of violation of possession of things, the relation of such norms with the provisions of material law, which concern possession, and are established by the Civil Code of the Republic of Lithuania, and also seek to an-

swer the question, whether the chosen form of the defence of possession is effective.

It is pointed out in the article that during the procedure of defending possession, it is not only unnecessary, but also not possible to aver one's rights over a thing under disagreement. Only the final factor of possession and the violation thereof must be proven. This simplified object of proof determines the fact that by lodging a possessive claim, during the course of the procedure the hearing cannot grow into a dispute over a right. An argument based on the right of possession may be relied on only when there is a particular aim of proving the fact of possession, but not of justifying the licence to reclaim a

thing from illegal possession, because this is explicitly prohibited by Article 422 of Code of Civil Procedure, which provides that the court does not investigate into the right of the defendant over a thing, nor into his good will.

Some formal possibilities exist for the acceleration of the process while hearing such cases (special terms for preparing for the hearing of the case and for the hearing itself are laid down in Article 421 of the Code of Civil Procedure).

Keywords: civil procedure, summary proceedings, adjudication of cases of violations of possession of things.